

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.145.2:335.01

Чеберяко Оксана Вікторівна

*доктор історичних наук, кандидат економічних наук, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Cheberyako Oksana

*Doctor of Historical Sciences, PhD in Economics, Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ORCID: 0000-0002-1563-9611

Чеберяко Євгеній Андрійович

*студент магістратури
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Cheberiaiko Yevhenii

*Student of the Master's Degree of the
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВ В УМОВАХ НОВИХ ВИКЛИКІВ

THE PROVISION OF FINANCIAL SUPPORT FOR THE DEFENSE CAPABILITIES OF STATES IN THE FACE OF NEW CHALLENGES

Анотація. Розкрито сутність та джерела фінансування обороноздатності, досліджено особливості фінансування оборони України в умовах гібридної та широкомасштабної війни. Розглянуто значення в забезпеченні обороноздатності України волонтерської допомоги, а також міжнародних організацій та європейських держав, зазначено її важливість і необхідність, з'ясовано невідповідність зростаючим військовим витратам і потребам суспільства. Визначено, що фінансування оборони залежить від воєнної доктрини країни, а обсяг та

розподіл видатків в оборонній сфері залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників. В Україні впродовж тривалого часу основним джерелом фінансування потреб оборони був Державний бюджет.

Обґрунтовано, що найважливішим показником обороноздатності держави є рівень видатків на національну оборону у відсотках до ВВП та до загальних видатків державного бюджету. Розглянуто класичну структуру військового бюджету в країнах НАТО, де нормою асигнувань на оборону є 2,0% від ВВП. Зазначено, що недостатнє фінансування обороноздатності негативно позначається на рівні захищеності держави.

Розглянуто ефективність використання оборонних видатків на міжнародному рівні на основі загального рейтингу військових сил країн. Проаналізовано динаміку видатків на оборону у країнах-лідерах по оборонному бюджету, яка має загальну тенденцію до зростання внаслідок широкомасштабної війни в Україні. Незмінними протягом років у світовому рейтингу найсильніших військових держав залишаються США, росія, Китай. У 2022 р. Україна зайняла у цьому рейтингу 15-ту позицію.

Зазначено, що стратегічною зовнішньополітичною метою України є вступ до НАТО для забезпечення держави від територіальних імперських зазіхань росії. Зроблено висновок, що потрібно зміцнювати власні можливості, щоб протистояти новим викликам і загрозам шляхом ефективного формування та використання видатків державного бюджету на оборону.

Ключові слова: *обороноздатність, фінансування оборони, видатки на оборону, глобальний рейтинг військової могутності, НАТО, гібридна і широкомасштабна війна.*

Summary. *The nature and sources of defense financing are revealed, the peculiarities of financing Ukraine's defense in a hybrid and large-scale war are*

studied. The significance of voluntary assistance in ensuring the defense capability of Ukraine, as well as international organizations and European states is considered, its importance and necessity are noted, and the discrepancy between the growing military expenditures and the needs of the society is revealed. It is noted that defense funding depends on the country's military doctrine, and the amount and distribution of defense spending depend on many internal and external factors. For a long time, the main source of financing defense needs in Ukraine has been the state budget.

It is shown that the most important indicator of the state's defense capability is the level of national defense expenditures as a percentage of GDP and total state budget expenditures. The classical structure of the military budget in NATO countries is considered, where the norm for defense allocations is 2.0% of GDP. It is noted that insufficient financing of defense capabilities negatively affects the level of security of the State.

The efficiency of defense spending at the international level is considered on the basis of the overall ranking of countries' military forces. The dynamics of defense spending in the leading countries in terms of defense budget is analyzed, which has a general upward trend due to the large-scale war in Ukraine. The USA, Russia, and China remain unchanged over the years in the world ranking of the strongest military states. In 2022, Ukraine took the 15th position in this rating.

It is noted that Ukraine's strategic foreign policy goal is to join NATO in order to secure the state from Russia's territorial imperial encroachments. It was concluded that it is necessary to strengthen one's own capabilities in order to face new challenges and threats through the effective formation and use of state budget expenditures for defense.

Key words: *defense capability, defense financing, defense spending, global military power rating, NATO, hybrid and large-scale warfare.*

Постановка проблеми. В умовах широкомасштабної війни росії проти України, спрямованої на задоволення імперських амбіцій агресора, особливого значення набуває зміцнення обороноздатності держави та її належне фінансування. Закон України «Про оборону України» визначає обороноздатність як здатність держави до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Вона складається з матеріальних і духовних елементів та є сукупністю воєнного, економічного, соціального та морально-політичного потенціалу у сфері оборони та належних умов для його реалізації [1]. Кожна країна повинна мати необхідний рівень обороноздатності для забезпечення відсічі агресії з боку суб'єктів зовнішньої воєнної небезпеки та зовнішньої воєнної загрози при матеріальних збитках, екологічних та людських втратах, які не ставлять під загрозу існування нації і держави. При цьому рівень бюджетних видатків на оборону є одним з найважливіший індикаторів національної безпеки, критерієм, який характеризує прагнення держави забезпечити необхідні умови розвитку збройних сил та підтримання їхньої бойової готовності на належному рівні.

Закон України «Про національну безпеку України» передбачає обсяг видатків на фінансування сектору безпеки і оборони не менше 5% запланованого обсягу ВВП, з яких не менше 3% – на фінансування сил оборони [2].

В умовах повномасштабної війна росії проти України, яка має глобальні негативні наслідки, фінансування оборони стало найважливішим завданням для держави і суспільства. Водночас світовий досвід свідчить, що країни, які є учасниками бойових дій, страждають від руйнівних наслідків, розрухи, виснаження економіки. Тому фінансування обороноздатності під час війни пов'язане з певними труднощами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Починаючи з 2014 року кількість публікацій на тему гібридних війн різко збільшилася. Помітний

науковий внесок в дослідження фінансування обороноздатності здійснили В. Горбулін [5], О. Кириленко [16], В. Пахольчук [17], Л. Сідельникова [18], А. Ставицький [19], Г. Харламова [19] та інші [3; 6; 12], які з'ясовували тенденції та особливості фінансування потреб оборони за рахунок коштів державного бюджету України у мирний час та в умовах гібридної війни. Але широкомасштабна війна, яка стала новим викликом для глобальної світової безпеки, актуалізує питання забезпечення необхідних обсягів фінансування обороноздатності держави, яке залишається недостатньо дослідженим.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз динаміки оборонних витрат України та країн-лідерів по оборонним видаткам, обґрунтування шляхів покращення фінансування обороноздатності України для зміцнення глобальної безпеки.

Виклад основного матеріалу. До початку гібридної війни Україна не була дійсним членом міжнародної системи безпеки і розраховувала на власні сили. При цьому фінансування видатків на оборону було порівняно невеликими, інколи складало менше 1% ВВП (таблиця 1). Основним джерелом фінансування оборони в Україні був Державний бюджет України, а обсяги відповідних витрат визначалися Законом України «Про державний бюджет України на відповідний рік». Крім того, починаючи з 2014 року, з'явилося ще й додаткове джерело – благодійні пожертви фізичних та юридичних осіб (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення матеріально-фінансового забезпечення обороноздатності держави») [6].

Таблиця 1

Видатки на оборону із державного бюджету України у 2011 – 2023 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (план)
Видатки на оборону у	0,97	2,32	2,5	2,5	2,7	2,68	2,6	5,45	5,92	17,8

Відсотках до ВВП, %										
Видатки на оборону в структурі видатків ДБ, %	6,36	9,01	8,67	8,86	9,84	9,94	9,96	13,9	36,73	50,0
В поточних цінах, млн. грн	27363,4	52005,2	59348,9	74346,2	97024,0	106627,7	117510,0	127527,3	532745,9	1141000,1

Джерело: складено авторами за даними [4; 7]

Загалом фінансування оборони залежить від прийнятої воєнної доктрини. В світі існують три основні підходи до її формування: повна відмова від військових видатків (Андора, Коста-Ріка, Гренада, Ліхтенштейн, Маршалові острови, одна з найменших країн світу – Наура, острівна країна Палау, Самоа, Соломонові острови); створення могутньої воєнної супердержави (США, Китай, росія, Саудівська Аравія, Франція, Японія, Німеччина, Індія, Бразилія); фінансування оборони за принципом мінімальної достатності (Україна до початку гібридної війни росії) [12].

Отже, фінансування оборони в Україні до початку гібридної війни здійснювалося відповідно до третього підходу і було недостатнім для забезпечення ефективності ЗСУ, їх боєздатності та боєготовності. Особливо гостро це проявилось у 2014 році, з початком гібридної війни. Основною причиною неможливості ЗСУ забезпечити обороноздатність держави стало недофінансування оборони протягом багатьох попередніх років. Саме тому уряд почав докладати більших зусиль для фінансового забезпечення ЗСУ та оборонного комплексу України. Це мало прямий і вагомий вплив на структуру Державного бюджету України та на обсяги видатків на оборону. Адже ключовим моментом у питанні здатності держави до оборони є вчасне і повне бюджетне фінансування та ефективний розподіл виділених коштів.

Водночас до 2021 р., як свідчить аналіз відсоткового співвідношення оборонних видатків до обсягу загальних видатків державного бюджету, складно виявити тенденцію неухильного збільшення питомої ваги коштів на забезпечення обороноздатності. Так, у 2015 році відбулося стрімке збільшенням оборонних видатків і зросла їх частка у ВВП країни, що наблизило показник до його законодавчо встановленого рівня (3%). У наступні роки цей показник досягав 2,68% (2019 рік), не відбувалося його стабільного збільшення або зменшення. Лише з 2021 р. частка оборонних видатків до загального обсягу видатків державного бюджету суттєво почала зростати (з 5,45% у 2021 році до 17,8% за планом у 2023 році), що обумовлено широкомасштабною війною і введенням воєнного стану.

У 2022 р. в Україні відбувся найвищий річний приріст військових витрат, обсяг фінансування оборони склав 44 мільярди доларів США, тобто збільшився на 640 %.

В умовах широкомасштабної війни уже з березня 2023 року з'явилися нові джерела фінансування оборони України: резервний фонд КМУ, військова зарубіжна допомога, військова допомога в рамках ленд-лізу, внески міжнародних організацій та компаній, кредити іноземних країн, допомога знаменитостей, інші благодійні внески [11].

Загалом військову та фінансову допомогу Україні надали більше 50 країн світу, зокрема гуманітарну та фінансову—понад 30 іноземних компаній, а також низка міжнародних організацій. В абсолютному вимірі лідерами з постачання військової допомоги є Польща, Естонія, Латвія, США, Литва.

Крім внутрішніх показників, ефективність використання оборонних видатків слід оцінювати на міжнародному рівні. Такі показники не тільки дозволяють оцінити могутність і можливості у сфері обороноздатності України, але і формують її світовий імідж. Так, загальний рейтинг військових сил країн, який складається щороку, враховує понад 60

індивідуальних факторів для визначення індексу військової могутності країни за категоріями: чисельність армії, кількість військової техніки, транспортну інфраструктуру, доступ до енергоресурсів, фінансування військової сфери тощо. Проте не враховується наявність чи відсутність у країни ядерної зброї – головного фактору стримування противника. Рейтинг окремих зарубіжних країн, а також України за рівнем військової могутності та обсягами видатків на оборону у 2021 році до початку широкомасштабної війни подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Рейтинг країн за рівнем військової могутності за 2021 рік

Витрати на оборону			Рівень військової могутності		
Місце в рейтингу	Країна	Обсяги, млрд. дол. США	Місце в рейтингу	Країна	Показник (індекс сили)
1	США	740,5	1	США	0,0718
2	Китай	178,2	2	рф	0,0791
3	Індія	73,65	3	Китай	0,0854
4	Німеччина	57,43	4	Індія	0,1207
5	Великобританія	56,04	5	Японія	0,1599
...			...		
30	Україна	9,6	25	Україна	0,4396
Місце України за рівнем військової могутності					
Роки	2018		29	Україна	0,5383
	2019		29		0,5082
	2020		27		0,4457

Джерело: складено авторами за даними [13]

Україна до широкомасштабної війни займала 30 місце за показником витрат на оборону, із загальним обсягом фінансування оборони у 9,6 млрд. дол. США, а також посідала 25 місце у рейтингу рівня військової могутності. Загалом наймогутніші держави світу демонструють тенденцію постійного збільшення витрат на національну безпеку, що значною мірою

пов'язано з посиленням гібридної агресії у світі та великою кількістю збройних конфліктів.

Після початку широкомасштабної війни ранжування 145 країн світу у глобальному рейтингу військової могутності Global Firepower Index, який складає аналітична компанія Global Firepower, змінилося. Рейтинг найсильніших армій світу подано у таблиці 3.

Таблиця 3

Рейтинг країн за рівнем військової могутності за 2023 рік

Місце в рейтингу	Країна	Показник (індекс сили)	Місце в рейтингу	Країна	Показник (індекс сили)
1	США	0,0712	11	Туреччина	0,2016
2	росія	0,0714	12	Бразилія	0,2151
3	Китай	0,0722	13	Індонезія	0,2221
4	Індія	0,1025	14	Єгипет	0,2224
5	Велика Британія	0,1435	15	Україна	0,2516
6	Південна Корея	0,1505	16	Австралія	0,2567
7	Пакистан	0,1694	17	Іран	0,2712
8	Японія	0,1711	18	Ізраїль	0,2757
9	Франція	0,1848	19	В'єтнам	0,2858
10	Італія	0,1973	20	Польща	0,3406

Джерело: складено авторами за даними [13]

Лише за два роки українська армія у рейтингу найпотужніших армій світу піднялася на 10 сходинок і посідає 15 сходинку. Індекс сили (PowerIndex, «ідеальний» вважається 0,0000) становить 0,2516 і через війну з росією він продовжує зростати, оскільки Україна продовжує захищатися, а фінансова та матеріальна підтримка Заходу збільшується. Останні місця серед 145 країн у рейтингу займають такі країни: Сурінам (індекс 4,003), Ліберія (індекс 4,006), Сомалі (індекс 4,0196), Молдова (індекс 4,0861), Бенін (індекс 4,1269) та Бутан (індекс 6, 2017).

НАТО (Організація Північноатлантичного договору, створена після Другої світової війни в 1949 р., включає 31 країну, 28 з яких знаходяться у

Європі, а 3 держави з коаліції є ядерними – США, Великобританія, Франція) розроблено для своїх країн-членів керівні принципи, що повинні гарантувати колективну оборонну безпеку. Кожна країна-член організації повинна прагнути витратити на оборону щонайменше 2% свого ВВП, а також 20% своїх оборонних бюджетів на закупівлю основного обладнання для задоволення оборонних потреб Альянсу: літаків, кораблів і танків [8]. Витрати на оборону НАТО – це платежі, які здійснюються центральними урядами країн для задоволення потреб власних збройних сил, збройних сил членів Альянсу або Альянсу загалом, а фінансування є спільним чи з трастових фондів, перелік яких затверджується всіма членами Альянсу.

При цьому оптимальний розподіл оборонних витрат передбачається наступним чином: поточні витрати – 50 %, з яких: утримання особового складу 25-40 %; матеріально-технічне забезпечення військ та бойова підготовка 10-25 %; капітальні витрати – 50 %, з яких закупівля озброєння та військової техніки 20-25%, капітальне будівництво 15-20 %, НДДКР 5-10 %. На жаль, не всі країни-члени досягають цієї мети (рис. 1).

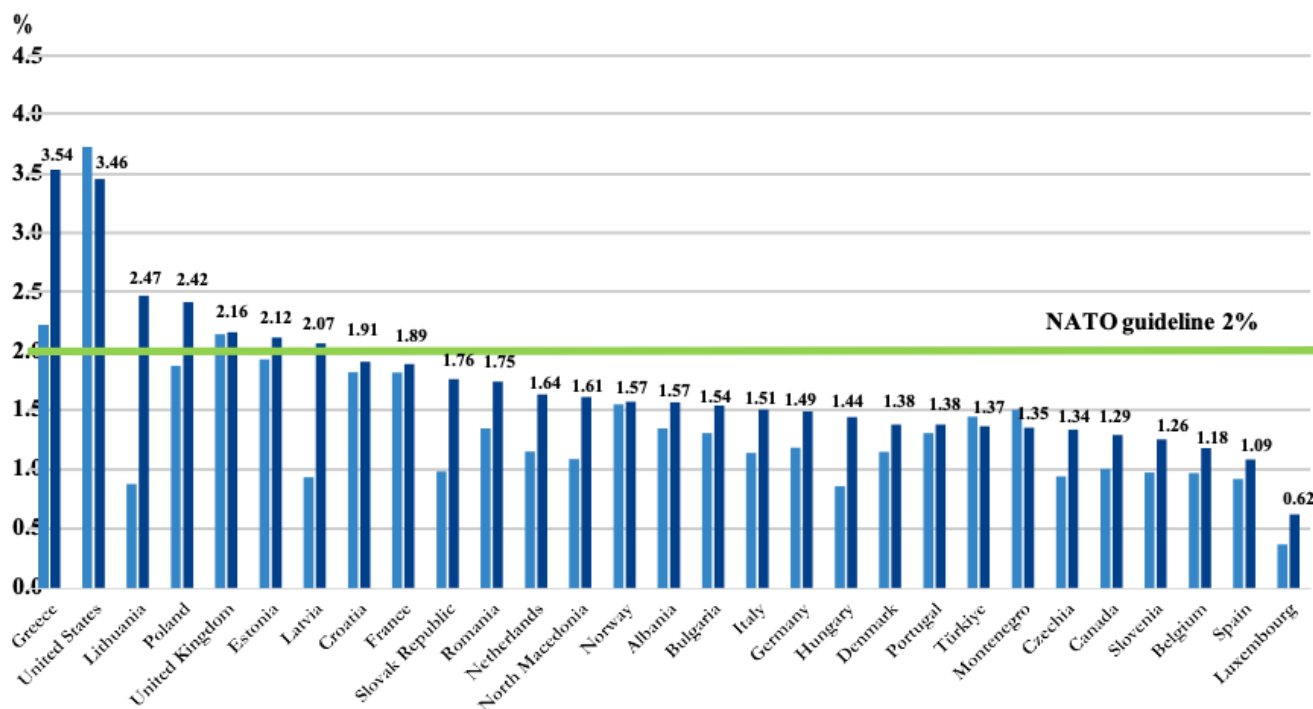
У європейських країнах питання фінансування сфери безпеки і оборони вирішується за чітко апробованим механізмом планування:

- визначення внутрішніх та зовнішніх загроз;
- прийняття концепції національної безпеки;
- прийняття концепції оборонної політики;
- прийняття воєнної доктрини.

Без чіткого встановлення загроз національній безпеці, пріоритетів оборонної політики ускладнюється обґрунтування необхідних для виконання завдань оборони людських та матеріальних ресурсів, видів озброєння та військової техніки для оснащення силових структур, а отже, обсягів фінансування цієї сфери.

Для країн євроатлантичного простору безпеки обов'язковою практикою функціонування силових інститутів є постійний моніторинг

використання ними бюджетних коштів та оцінка стану боєготовності армії, інших силових структур з боку інститутів громадянського суспільства та політичної сили, що прийшла до влади.

Рис. 1. Витрати на оборону країн НАТО як частка ВВП (%) у 2014 та 2022 рр. [8]

Для країн ЦСЄ, що є сусідами України, ключовим чинником у реформуванні силових інститутів стали стандарти НАТО.

Європейський регіон у порівнянні із Африкою чи Південною Америкою завжди був відносно спокійним, проте події останніх років підштовхнули країни зміцнювати свою обороноздатність. Тому варто проаналізувати динаміку зростання видатків на оборону країн-лідерів по оборонному бюджету, що пов'язано із складною військово-політичною ситуації у східній Європі, з потребою безпеки громадян та участю у військових блоках тощо.

За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем права (SIPRI), загальний військовий бюджет всіх країн світу у 2022 році неухильно зростав і досяг нового максимуму—2,24 трильйона доларів США, загальні світові військові витрати зросли на 3,7% в

реальному вираженні. Війна росії проти України призвела до зростання військових видатків у Європі на 13%–більше, ніж в інших регіонах світу. На США, Китай та росію припадало 56 % світових загальних витрат. Військові витрати держав Західної та Центральної Європи минулого року становили 345 мільярдів доларів США. Вперше вони перевищили показник 1989 року і були на 30 відсотків вищими, ніж у 2013 році. Після відкритої неспровокованої широкомасштабної військової агресії росії в Україну в лютому 2022 року кілька країн Європи різко збільшили свої військові бюджети–Фінляндія (+36%), Литва (+27%), Швеція (+12%) та Польща (+11%). Інші держави континенту, зокрема, Данія, оголосили про плани послідовного збільшення витрат на оборону протягом найближчого десятиліття [13]. Провідним регіоном у світі за витратами на військові потреби безперечно є Північна Америка. Отже, широкомасштабна війна росії проти України, а також зростання напруженості в Південно-Китайському морі стали каталізатором зростання оборонних витрат.

В десятку країн з найвищими військовими витратами у світі у 2022 році входили збройні сили США, Китаю, росії, Індії, Саудівської Аравії, Великобританії, Німеччини, Франції, Південної Кореї, Японії, України [10].

США мають найбільший військовий бюджет у світі (таблиця 4) і з великим відривом лідирують за обсягом військових витрат – 903,71 мільярдів доларів США на 2023 рік. Видатки на військові потреби – це друга за величиною стаття федерального бюджету після соціального забезпечення (майже 20% від усього федерального бюджету країни). У 2022 р. вони склали 877 мільярдів доларів США - 39 відсотків від загальних світових показників і втричі більше, ніж сума, витрачена КНР. Певною мірою зростання видатків на воєнні потреби пов'язане із військовою допомогою США Україні. У 2022 р. вона становила 19,9 млрд. доларів США (2,3 % від загальних американських військових витрат). Це

найбільша річна сума військової допомоги, наданої одному бенефіціару після закінчення «холодної війни». З початком повномасштабної війни США є головним донором допомоги Україні і вже надали Україні понад 66,2 млрд. доларів США допомоги. При цьому в загальній сумі допомоги військова допомога складає 43,1 млрд. доларів США, тобто 65,11%. Більше половини військової допомоги 23,5 доларів США склали зброя та військове обладнання. Але війна, що продовжується, необхідність досягнення перемоги над росією вимагають збільшення такої допомоги, зокрема в 2024 р. США передбачають виділення 6 мільярдів доларів на програму стримування агресії росії в Європі, яка була розпочата в 2014 році після окупації Криму, а також надання до 2027 р. 10 мільярдів доларів США допомоги Тайваню, якому може загрожувати агресія з боку Китаю, допомоги Ізраїлю у його війні проти ХАМАС тощо. Закон продовжує на п'ять років заборону на співпрацю США із росією у військовій сфері. Оборонний бюджет США включає значне фінансування персоналу (збільшення заробітної плати військовослужбовців на 4,6%), закупівель, досліджень і розробок, експлуатації та технічного обслуговування, а також фінансування операцій на випадок непередбачених ситуацій за кордоном. Одним із головних факторів збільшення оборонного бюджету США за останні два десятиліття були триваючі війни в Афганістані та Іраку. Збройні сили США також приділяють значну увагу модернізації та інноваціям, зокрема в сферах кібербезпеки, штучного інтелекту та космічних можливостей. Окрім оборонного бюджету, уряд США також фінансує інші заходи, пов'язані з національною безпекою, такі як збір і аналіз розвідданих, внутрішня безпека та дипломатичні зусилля.

Таблиця 4

Видатки на оборону США у 2014 – 2023 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (план)
Видатки на оборону у відсотках до ВВП, %	3,70	3,48	3,41	3,31	3,31	3,43	3,72	3,48	3,44	3,29
Видатки на оборону в структурі видатків ФБ, %	14,3	13,2	13	15,4	15,8	16	12	11,1	12,9	14,7
В поточних цінах, млрд доларів США	647,79	633,83	639,86	646,75	682,49	734,34	778,4	800,67	876,94	903,71

Джерело: складено авторами за даними [15]

Китай залишається другою у світі країною за розміром військових витрат (таблиця 5). Військові витрати КНР зростають 28 років поспіль щорічно на 7-8 % – швидше, ніж в інших країнах. У 2022 р. вони досягли близько 292 млрд доларів. Це на 4,2 % більше, ніж минулого року, і на 63 % більше, ніж у 2013 р. Відсутність прозорості у військових витратах КНР призводить до розбіжностей між офіційними даними та реальними кошторисами. Хоча Пекін щороку надає цифри своїх витрат на оборону, зовнішні оцінки оборонного бюджету Китаю часто значно перевищують офіційні цифри. Китай надає обмежену інформацію про розподіл своїх військових витрат, що ще більше приховує їх спрямованість. У 2021 році Міністерство оборони США зазначило, що реальні військові витрати Китаю можуть бути приблизно в 1,1-2 рази вищими, ніж зазначено в офіційному бюджеті. США зберігають глобальну військову присутність, а Китай залишається головним чином зосередженим на питаннях безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні. Починаючи з кризи 1995 року, і особливо після 2011 року, КНР нарощує військову потужність, реформує армію, велику увагу приділяє розбудові флоту, імпортозаміщенню виробництва зброї, підвищенню іміджу армії, оновленню військової доктрини, внутрішній військовій пропаганді.

Таблиця 5

Видатки на оборону в КНР у 2014 – 2022 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Видатки на оборону у відсотках до ВВП, %	1,74	1,78	1,77	1,71	1,67	1,68	1,76	1,61	1,60
Видатки на оборону в структурі видатків ДБ, %	5,99	5,60	5,48	5,26	5,05	4,91	4,77	4,96	4,79
В поточних цінах, млрд доларів США	182,11	196,54	198,54	210,44	232,53	240,33	257,97	285,93	291,96

Джерело: складено авторами за даними [14]

Індія є однією з найбільш заселених країн світу, з багатомільйонною армією та великим потенціалом у галузі військово-промислового комплексу. Фінансування оборони включає найбільші бюджетні видатки Індії. Загальні витрати Індії на оборону у 2022 р. становили 81,4 млрд. дол. США. (на 6 % більше, ніж у 2021 р.), приблизно 2,5 % ВВП країни. Зростання оборонних витрат викликано зростанням напруженості на кордонах країни з Пакистаном і КНР. При цьому майже 23% військового бюджету Індії використано на модернізацію військової інфраструктури та озброєнь військ, які охороняють спірний кордон із Китаєм (таблиця 6). За даними SIPRI, більше половини витрат витрачається на зарплати військовослужбовців та на пенсії для ветеранів, спрямовують значні кошти спрямовуються на придбання військової техніки, обслуговування та ремонт наявної техніки, на військово-медичні дослідження та розробки.

Таблиця 6

Видатки на оборону в Індії у 2014 – 2022 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Видатки на оборону у відсотках до ВВП, %	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4	2,5	2,8	2,5	2,4
Видатки на оборону в структурі видатків Державного бюджету, %	8,8	9,1	9,4	9,1	9,1	8,8	7,9	8,3	8,5
В поточних цінах, млрд доларів США	50,9	51,3	56,6	64,6	66,3	71,5	72,9	76,3	81,4

Джерело: складено авторами за даними [14]

Висновки і перспективи подальших досліджень. Наймасштабніша після Другої Світової війна росії проти України створила загрозу стабільності у світі, довела недієздатність і неефективність більшості міжнародних організацій, головна мета яких полягає у врегулюванні міжнародних конфліктів, недопущенні та припиненні війн. Недієздатність виявили і гуманітарні організації. Порядок ухвалення рішень у ЄС також виявився повільним та неефективним практично у кожній сфері – від запровадження санкцій проти росії до надання адекватної та вчасної військової та економічної допомоги Україні, забезпечення енергетичної безпеки ЄС. Навіть після анексії росією Криму та частини українських територій в Донецькій та Луганській областях більшість країн-членів НАТО та ЄС майже не змінювали обсяги фінансування обороноздатності своїх країн.

Лише широкомасштабна війна суттєво вплинула на світові та регіональні військові витрати, які у 2022 р в світі рекордно зросли і досягнули 2,24 трильйона доларів США. Незмінними протягом років у світовому рейтингу найсильніших військових держав залишаються США, росія, Китай. У 2022 р. Україна зайняла у цьому рейтингу 15-ту позицію. Між військовими витратами, економічним розвитком та національною безпекою будь-якої країни існує прямий зв'язок.

42 країни підтримують Україну в умовах широкомасштабної війни. Провідним донором України є США, хоча інші країни виділили набагато більшу частку свого ВВП на допомогу Україні–Естонія, Латвія, Литва та Польща. Це свідчить про те, що економічні можливості США навіть не близькі до вичерпання, хоча зараз обсяг допомоги Україні з їх сторони скоротився до найнижчого рівня з початку повномасштабної війни на фоні передвиборчих перегонів у США.

Війна показала, що стратегічною зовнішньополітичною метою України є вступ до НАТО, що має убезпечити державу від територіальних

імперських зазіхань росії – вічного ворога української державності. Водночас потрібно зміцнювати власні можливості протистояти новим викликам і загрозам шляхом ефективного формування та використання видатків державного бюджету на оборону. Однією з основних проблем фінансового забезпечення обороноздатності держави залишається збалансування необхідних фінансових ресурсів на утримання ЗСУ. Для фінансового забезпечення оборони і перемоги у війні Україні потрібна значна, пільгова, багатостороння фінансова підтримка, грантове фінансування (не можна допускати значного збільшення боргу, оскільки масштабні фінансові кошти будуть необхідні для післявоєнної відбудови), СПЗ (спеціальні права запозичень), які надає МВФ, тощо.

Література

1. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. №1932-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 01.12.2023).
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 01.12.2023).
3. Ієрусалимов В. Бюджет оборони: як змінилися бюджетні видатки через війну. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/8/689001/> (дата звернення: 01.12.2023).
4. Марченко С. Держбюджет-2023 спрямовано на перемогу України та її відновлення. *Міністерство фінансів України: вебсайт*. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_derzhbiudzhet-

- 2023_spriamovano_na_peremogu_ukraini_ta_ii_vidnovlennia-3616 (дата звернення: 01.12.2023).
5. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг.ред В.П. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017. 496 с.
  6. Чеберяко О.В. Фінансове забезпечення оборони України як основа національної безпеки в умовах збройної агресії РФ. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. 2017. № 5, Part 2. P. 49-58.
  7. Видатки державного бюджету України. *МінфінМедіа*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/> (дата звернення: 01.12.2023).
  8. Madrid Summit Declaration, Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid June 29 2022. *NATO*. 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm?selectedLocale=en (дата звернення: 01.12.2023).
  9. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2022). *NATO*. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_212891.htm (дата звернення: 01.12.2023).
  10. Countries with the highest military spending worldwide in 2022. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/> (дата звернення: 01.12.2023).
  11. Чеберяко О.В., Чеберяко Є.А. Фінансування оборони України в умовах гібридної та широкомасштабної війни. *Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. інт.-конф.* (м. Острого, 21 жовт. 2022 р.). Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. С. 204-210.

12. Чеберяко О. В., Варналій З. С. Фінансові передумови та оцінка фінансування оборони в умовах російсько-української гібридної війни. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 4(1). С. 143-149.
13. Military Strength Ranking 2023. *Global Firepower*. URL: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (дата звернення: 01.12.2023).
14. SIPRI (*Stockholm International Peace Research Institute*): вебсайт. URL: <https://www.sipri.org/> (дата звернення: 01.12.2023).
15. U.S. Military Spending/Defense Budget 1960-2023. *Macrotrends*. URL: <https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-spending-defense-budget> (дата звернення: 01.12.2023).
16. Кириленко О.П. Сучасні тенденції видатків на оборону з державного бюджету України. *Світ фінансів*. 2019. № 3(60). С. 179–188.
17. Пахольчук В. В. Теоретичний та практичний підхід до аналізу даних фінансування Збройних Сил України та інших військових формувань. *Modern Economics*. 2019. 13(1). 201–206. doi: 10.31521/modecon.v13(2019)-31.
18. Сідельникова Л., Рудик С. Концептуальні засади сутності видатків державного бюджету на оборону. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28. doi: 10.32782/2524-0072/2021-28-45.
19. Ставицький А., Харламова Г., Шпирко В. Фінансування оборонних витрат України: нова геополітична парадигма чи збереження сталих тенденцій? *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. ЕКОНОМІКА. 2023. 1 (222). С. 126-140.

References

1. Pro oboronu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 6 hrudnia 1991 r. №1932-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1992. № 9. Ст. 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

2. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 r. № 2469-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2018. № 31. St. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
3. Iierusalymov V. Biudzhhet oborony: yak zminylysia biudzhetni vydatky cherez viinu. *Ekonomichna pravda*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/8/689001/>
4. Marchenko S. Derzhbiudzhhet-2023 spriamovano na peremohu Ukrainy ta yii vidnovlennia. *Ministerstvo finansiv Ukrainy: vebsait*. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_derzhbiudzhhet-2023_spriamovano_na_peremogu_ukraini_ta_ii_vidnovlennia-3616
5. Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front: monohrafiia / za zah.red V.P. Horbulina. Kharkiv: Folio, 2017. 496 s.
6. Cheberiako O.V. Finansove zabezpechennia oborony Ukrainy yak osnova natsionalnoi bezpeky v umovakh zbroinoi ahresii RF. *Scientific Letters of Akademik Society of Michal Baludansky*. 2017. № 5, Part 2. P. 49-58.
7. Vydatky derzhavnoho biudzhetu Ukrainy. *MinfinMedia*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/>
8. Madrid Summit Declaration, Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid June 29 2022. *NATO*. 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm?selectedLocale=en
9. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2022). *NATO*. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_212891.htm
10. Countries with the highest military spending worldwide in 2022. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/>
11. Cheberiako O.V., Cheberiako Ye.A. Finansuvannia oborony Ukrainy v umovakh hibrydnoi ta shyrokomasshtabnoi viiny. *Finansova systema*

- krainy: tendentsii ta perspektyvy rozvytku: materialy IKh Mizhnar. nauk.-prakt. int.-konf.* (m. Ostroh, 21 zhovt. 2022 r.). Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», 2022. S. 204-210.
12. Cheberenko O. V., Varnalii Z. S. Finansovi peredumovy ta otsinka finansuvannia oborony v umovakh rosiisko-ukrainskoi hibrydnoi viiny. *Naukovyi visnyk Polissia*. 2017. № 4(1). S. 143-149.
  13. Military Strength Ranking 2023. *Global Firepower*. URL: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>
  14. SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute): *vebsait*. URL: <https://www.sipri.org/>
  15. U.S. Military Spending/Defense Budget 1960-2023. *Macrotrends*. URL: <https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-spending-defense-budget>
  16. Kyrylenko O.P. Suchasni tendentsii vydatkiv na oboronu z derzhavnoho biudzhetu Ukrainy. *Svit finansiv*. 2019. № 3(60). S. 179–188.
  17. Pakholchuk V. V. Teoretychnyi ta praktychnyi pidkhid do analizu danykh finansuvannia Zbroinykh Syl Ukrainy ta inshykh viiskovykh formuvan. *Modern Economics*. 2019. 13(1). 201–206. doi: 10.31521/modecon.v13(2019)-31.
  18. Sidelnikova L., Rudyk S. Kontseptualni zasady sutnosti vydatkiv derzhavnoho biudzhetu na oboronu. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2021. № 28. doi: 10.32782/2524-0072/2021-28-45.
  19. Stavytskyi A., Kharlamova H., Shpyrko V. Finansuvannia oboronnykh vytrat Ukrainy: nova heopolitychna paradyhma chy zberezhennia stalykh tendentsii? *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. EKONOMIKA*. 2023. 1 (222). S. 126-140.